

Žena između tradicionalnog i modernog ideala

Banfić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:616855>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Ivana Banfić

**Žena između tradicionalnog i modernog
ideala**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Ivana Banfić

**Žena između tradicionalnog i modernog
ideala**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Dario Pavić

Zagreb, 2019.

Sadržaj

1. Sažetak	2
2. Uvod.....	3
3. Problematika pojmova „spol“ i „rod“	4
4. Dvostruki ideali za žene	5
4.1. Tradicionalni ideali	5
4.2. Moderni ideali	6
5. Žena u suvremenom hrvatskom društvu.....	7
5.1. Žene i obrazovanje	8
4.2. Žene i zaposlenost.....	9
5.3. Žene i politika	10
5.4. Žene i obitelj	10
6. Kombiniranje tradicionalnih i modernih ideala	11
7. Zaključak	14
8. Popis korištene literature	15

1. Sažetak

Shodno društvenim promjenama koje se događaju u cijelom svijetu, uloge žena i muškaraca doživljavaju stalne i značajne transformacije. Cilj rada je utvrditi koje su to ženske uloge u takvom društvenom kontekstu te kakva su socijalna očekivanja koja žena nastoji ispuniti. Teorijsku pretpostavku postojanja tradicionalnih i modernih ideala za žene potkrjepljuju stavovi i prakse vezani za obiteljski život i karijeru žene te statistički podaci o položaju žena u Hrvatskoj. Tradicionalni ideali povezani su s pitanjem braka, djece i kućanstva, a u modernima se kao prioritet nameće obrazovanje, zaposlenje i financijska neovisnost žene. Pokazalo se da u društvu još uvijek postoje tradicionalni obrasci ponašanja prema kojima žena preuzima većinski dio poslova oko brige za djecu i kućanstvo, dok se od muškarca u tom segmentu očekuje tek pomaganje. Utjecaj modernosti vidljiv je u želji i muškaraca i žena da se takvi poslovi ravnomjernije rasporede te u nezadovoljstvu žena koje smatraju da bi obveze oko zajedničke djece i kućanstva trebale biti podjednako opterećenja. Nadalje, kad je u pitanju zaposlenje, žene su sklonije dati prednost majčinstvu pred karijerom te odgađati ili žrtvovati napredovanje u poslovnom smislu zbog obiteljskih obaveza. Međutim, podaci isto tako pokazuju da žene sve kasnije ulaze u brak i rađaju djecu, a sve dulje se obrazuju pa je, na primjer, posljednjih godina visokoobrazovanih žena više nego visokoobrazovanih muškaraca. To pokazuje da žene nastoje ostvariti i tradicionalne i moderne idealne, te ih usklađuju na način da ih ispunjavaju postepeno stvarajući među njima kompromis s obzirom na vlastite prioritete.

Ključne riječi: rodne uloge, položaj žena, tradicionalni ideali, moderni ideali, usklađivanje dvostrukih ideala

2. Uvod

Pitanja prava i položaja žena više nisu tabu tema, štoviše sve se češće o njima piše i raspravlja kako u akademskim i znanstvenim krugovima, gdje postoje i specifične grane koje se bave isključivo tim problemima (na primjer feminizam), tako i u široj javnosti, primjerice putem medija. Iako formalno i zakonski žene imaju jednaka prava kao i muškarci, neosporiva razlika i dalje postoji u neujednačenim rodnim ulogama, očekivanjima društva i mogućnostima kao što je karijerno napredovanje.

Budući da ću se u ovom radu fokusirati na hrvatsko društvo važno je imati na umu da je Hrvatska tranzicijska zemlja koju je osim prijelaza iz socijalističkog u demokratski sustav pogodilo i ratno stanje 90ih godina prošlog stoljeća. Takve su okolnosti pred hrvatsko društvo postavile mnoge društvene i kulturne izazove i promjene čija se problematika proteže sve do danas. Pitanja tradicije, nacionalnog identiteta, kulturnih vrijednosti i specifičnosti hrvatskog naroda uvijek su aktualna. S druge se strane nameće moderan život koji pretpostavlja povezanost svijeta, liberalnost, otvorenost, pa često i odmak od tradicije i ustaljenih obrazaca ponašanja.

Cilj je ovog rada, pregledom literature i dostupnih istraživanja, razmotriti postoje li dvostruki, s jedne strane tradicionalni, s druge suvremeni, moderni ideali za žene. Nadalje ću, na osnovu dobivenih informacija i podataka, utvrditi kako žena usklađuje tradicionalne i moderne, osobne i društvene zahtjeve i očekivanja.

U prvom ću poglavlju ukratko obrazložiti ključne pojmove spola i roda kako bi bilo jasno njihovo značenje i distinkcija. Poglavlje „Dvostruki ideali“ posvećeno je objašnjenju koncepata tradicionalnih i modernih ideala te ideala uopće. Nadalje ću dati prikaz položaja žene u suvremenom hrvatskom društvu kroz statističke podatke koji pokazuju trendove uključenosti žena u obrazovanje, tržište rada i politiku te trendove vezane za sklapanje brakova i majčinstvo. Na poslijetku ću, kao što i sam naslov poglavlja sugerira, utvrditi na koji način žena kombinira tradicionalne i moderne ideale imajući na umu statističke podatke iz prethodnog poglavlja te stavove i prakse hrvatskih građana.

3. Problematika pojmova „spol“ i „rod“

Distinkcijom između pojmova spol i rod bave se uz sociologiju ponajviše biologija i jezikoslovlje. Time navedene znanosti pomalo zadiru jedna u drugu te tvore definicije tih pojmova prema kojima nije upitno da spol i rod nisu jedno drugome sinonimi već povezane, ali ipak različite kategorije. Budući da postoji mnogo razlika između muškaraca i žena koje nisu biološke naravi važan je upravo pojam roda. Ukratko, spol se veže uz biološku, anatomsku komponentu koja čini razliku između muške i ženske jedinice, dok rod predstavlja kulturološku, društvenu i psihičku dimenziju koja nije nužno izravni produkt jednog od spola (Giddens, 2007.: 107.). Razmatranja o rodu kao kategoriji koja nije izravna posljedica biološkog spola te kao komponenti koja u društvima stvara ključne razlike između žena i muškaraca, iznjedrila su, kako ističe Hrvoja Heffer (2007.: 165.), moderna feministička proučavanja. Također, važno je naglasiti da budući da feministički pokret ima razne i različite pristupe, on u društvu vrlo često nailazi na neodobranja i sukobe, što je u većini slučajeva rezultat nerazumijevanja, širenja nestručnih izjava i mišljenja te iskrivljen utjecaj medija. Dakle, u ovom se radu pod pojmom feminizam misli na fundamentalne ciljeve pokreta vezane uz borbu za poboljšanje položaja žena u društvu, smanjenje diskriminacije i nasilja te veću ravnopravnost žena i muškaraca, uz naglasak na ogradu od radikalnog feminizma koji istovremeno ustraje na određenoj „borbi protiv muškaraca“.

Uz rod Anthony Giddens veže pojmove muškosti i ženskosti te uloge i ponašanja koja su društveno prihvatljiva za određen rod. Rodne uloge su ustaljeni obrasci ponašanja koji se u nekoj kulturi smatraju primjerenima obzirom na muški ili ženski rod. Na primjer za ženu je primjereno da bude kućanica i majka, a za muškarca je poželjno da bude zaposlen i da prehranjuje obitelj. Iako se uloge razlikuju od kulture do kulture, uglavnom uvijek stvaraju rodnu nejednakost i neravnopravnost gdje muškarci i žene nemaju jednak položaj u razini „moći, ugleda i bogatstva“ (2007.: 112.). Uloge su te koje postaju tradicija određenog društva i kulture, nasljeđuju se i uče od radno djetinjstva. Također postoje razni pristupi problemu rodnih uloga i rodne nejednakosti, no u ovom se radu neću baviti njihovim uzrokom i utemeljenjem, već ću nastojati utvrditi kako hrvatsko društvo

percipira rodne uloge odnosno što se u Hrvatskoj smatra ženskim, a što muškim ulogama fokusirajući se na položaj žena u toj podjeli.

4. Dvostruki ideali za žene

Ideal je sam po sebi kompleksan pojam, nedovoljno definiran i suviše je subjektivnog značenja. Iz tog razloga valja definirati na što se pod tim pojmom misli u ovom kontekstu. Ženski ideal ili ideal za žene odnosi se na životne ciljeve koje bi svaka žena trebala moći ispuniti ili bi barem trebala stremiti k njihovom ostvarenju. U tom smislu razgraničila sam dva tipa ideala: tradicionalni i moderni. Tradicionalni ideali su oni nastali pod utjecajem patrijarhalne kulture u kojoj je vidljiva nadmoć muškarca u svim aspektima društva. Moderni su pak ideali povezani sa ženskom ravnopravnošću, neovisnošću te samoostvarenjem.

4.1. Tradicionalni ideali

Razlog zbog kojeg uspoređujem tradicionalno i moderno jest promjena u načinima razmišljanja i življenja. Svijet i društvo u stalnom su pokretu, stalno se razvijaju i mijenjaju, te se događaju i postepene i nagle, i manje i više intenzivne promjene koje obuhvaćaju cjelokupno svjetsko društvo i okolinu, od najsloženijih struktura, do najsitnijih i najjednostavnijih čestica. Velike su promjene stoga zahvatile i muško-ženske i obiteljske odnose. Veze, brak i obitelj danas imaju drugačije funkcije nego u povijesti, razvodi su češći, pojavljuju se novi oblici obitelji, a žene su samostalnije (Giddens, 2007.: 172.). Međutim, postojanje promjena i pojava novina ne znači automatsko brisanje i odbacivanje starih načina mišljenja i obrazaca ponašanja. Bez obzira na očekivanja modernog svijeta, neka društva nastoje održavati nekadašnji način života kako bi očuvali svoju tradiciju, raznolikost i autentičnost. Budući da je Hrvatska relativno mlada država, nije neobično da postoji želja za zadržavanjem tradicije koja je dio nacionalnog identiteta čiji su segment svakako rodne uloge i obiteljske vrijednosti osnivane na njima. Osim toga,

neke su tradicionalne vrijednosti i vjerovanja toliko uvriježene da ih pojedinci sami vide kao svoje obaveze prirodno predodređene.

Definicije tradicionalne obitelji su razne, neke s negativnim, neke s pozitivnim konotacijama. Za potrebe ovog rada kombinirat ću više definicija tradicionalne obitelji te ju opisati kao „proširenu obitelj s puno djece“, koju karakterizira stroga podjela rada te određena mjera podčinjenosti žene (Nimac, 2010.: 29.). Neki (npr. Giddens) ističu i ekonomske interese kao temelj tradicionalnih obitelji. Brakovi i obitelji u povijesti su se osnivali ranije kako bi se uspostavila prvenstveno ženina ekonomska sigurnost jer nije bila u mogućnosti ostvariti tu stabilnost sama. Iz navedenih se postavki o obitelji može iščitati koje su tradicionalne uloge i očekivanja za žene, a koje za muškarce. Dakle, prema tradicionalnim društvenim odnosima žena je prvenstveno supruga, majka i domaćica. Ona preuzima svu odgovornost za brigu oko djece i muža te održavanja kućanstva. Kao što sam spomenula, žena u tom slučaju ima manje mogućnosti biti financijski samostalna te iz tih razloga rano ulazi u brak. Muškarac je tradicionalno hranitelj obitelji, dakle zadužen za financijsko uzdržavanje žene i djece. Tradicionalni se idealni tako tiču obiteljskog života, braka i majčinstva.

4.2. Moderni ideali

S druge strane pojavom feminističkih pokreta, pa tako i globalizacijom te stvaranjem sve užurbanijeg načina svakodnevnog života dovedeni su u pitanje tradicionalni zahtjevi društva i ustaljene rodne uloge. Podiže se svijest o rodnoj nejednakosti i zahtijeva se ravnopravnost žena i muškaraca. Brak i obitelj osnivaju se sve kasnije, a prioriteti postaju školovanje i karijera. Sve je više visokoobrazovanih i zaposlenih žena, a njihov broj se povećava i u politici te na rukovodećim mjestima. Muške i ženske uloge se razmjenjuju te im se čak i nastoji izbrisati svojstvo muške/ženske. Moderna vremena očekuju od žena i muškaraca da dijele uloge i poslove prema sposobnostima i mogućnostima, a ne prema spolu.

Modernost kao pojam teško je definirati, i sociolozi i filozofi sagledavaju modernost s mnogih aspekata i s obzirom na njezine različite sfere. Može se promatrati kao povijesno razdoblje, kao ideja ili kao popratna pojava drugih procesa. Odmičući se od filozofskih rasprava, u ovom radu moderno je sinonim suvremenom kakav je i

doslovan prijevod s latinske inačice *modernus*. Isto tako, u ovaj kontekst modernosti možemo uključiti i ideju modernizacije koja „uništava okvire tradicionalnog društva, iskorjenjuje njegove običaje, vrijednosti, vjerovanja i osjećaje“ (Žažar, 2008.: 185.), te se oslanja na razum i logiku. Iz ovih pak konstatacija možemo ponovno izlučiti određena očekivanja za žene i muškarce, ovoga puta moderna. Idealno, žena u ovom slučaju treba težiti samoostvarenju i neovisnosti. Prioriteti su školovanje, karijera, financijska samostalnost i sigurnost te općenita neovisnost u bilo kojem smislu. Obitelj i brak dio su osobnih želja i odabira te stvar privatnog života pojedinca. Dakle, prema tome ne bi više trebalo biti strogih podjela muško-ženskih uloga i poslova. Ženski su ideali u tom smisli povezani s obrazovanjem i zaposlenjem.

5. Žena u suvremenom hrvatskom društvu

Patrijarhalni društveni odnosi prisutni su ili su bili prisutni u mnogim kulturama svijeta pa tako i u Hrvatskoj. Branka Galić iznosi prilično oštru konstataciju o patrijarhalnosti: „činjenica da je naše društvo, kao i sve ostale povijesne civilizacije, patrijarhat – potpuno je evidentna ako se prisjetimo da je vojska, industrija, tehnologija, sveučilišta, znanost, politički uredi, financije – ukratko, svaki pristup moći unutar društva, uključujući prinudnu snagu policije – potpuno ili uglavnom u muškim rukama“ (2002.: 227.). Pitanje je je li stanje stvari i dalje takvo jer mnogi pokazatelji upućuju na znatan pomak k ranije objašnjenim modernim idealima prema kojima žene imaju sve veće mogućnosti i ambicije za obrazovanje, zaposlenje, napredovanje u karijeri, sudjelovanje u politici i slično. Istovremeno, time ne izbjegavaju obaveze vezane za brigu o djeci i kućanstvu koji se „tradicionalno smatraju dijelom ženskog identiteta“ (Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011.: 176.). Uloge i zahtjevi za žene time postaju dvostruki i složeniji, očekuje se da povežu i izbalansiraju i tradicionalne i moderne ideale, odnosno da preuzmu brigu o djeci i kućanstvo te istovremeno budu zaposlene na puno radno vrijeme i ostvaruju osobne ambicije.

Uključenost žena u sustav obrazovanja, na tržište rada te u politiku u Hrvatskoj je iz godine u godinu uglavnom u porastu i bilježi pozitivan trendu. Država kao institucija nastoji provoditi i propagirati rodnu ravnopravnost i zakonskim putem. Jedan je takav

primjer *Zakon o ravnopravnosti spolova* kojim se štiti od rodne diskriminacije. Prema spomenutom zakonu ravnopravnosti spolova „znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata“ (članak 5.). Zakonske kao i druge mjere države poput bespovratnih novčanih sredstava ženama poduzetnicama pozitivno utječu na sveukupni položaj, ugled i moć žena.

5.1. Žene i obrazovanje

U sustavu obrazovanja općenito su vidljive velike promjene u odnosu na prošlost, ponajviše u stupnjevima obrazovanja. Na primjer 1961. godine oko 85 % stanovništva starijeg od 15 godina imalo je samo osnovnoškolsko obrazovanje, 1991. takvo stanovništvo je činilo 54 % svih starijih od 15 godina, a 2011. se taj postotak spustio na otprilike 30 %, kada je većina (52,6 %) imala završeno srednjoškolsko obrazovanje. Pozitivne promjene postoje i u pogledu sve većeg broja žena u sustavu obrazovanja (Državni zavod za statistiku, 2019.: 24.). Prema Državnom zavodu za statistiku¹, omjer žena i muškaraca sa završenom srednjom školom zadnjih je godina gotovo jednak. Razlike su na toj razni vidljive jedino u vrsti srednje škole. Na primjer gimnazije i umjetničke škole upisuje i završava više žena, dok su muškarci zastupljeniji u industrijskim i obrtničkim srednjim školama, što ukazuje na različite interese s obzirom na spol koji su moguće uvjetovani rodnom podjelom rada (2019.: 26.).

Isti izvori pokazuju da visoko obrazovanje postepeno „preuzimaju“ žene. Naime, 2017./2018. je na visoka učilišta bilo upisano čak 14 % više žena nego muškaraca (str. 28.), bilo je više od 20 % više žena magistra i sveučilišnih specijalistica te oko 8 % više doktorica nego doktora znanosti (str. 32.-33.). Za usporedbu, 1990. godine udio žena magistra i specijalista bio je za 24 % manji od udjela muškaraca, a doktorica znanosti je u odnosu na doktore bilo tek 30 % (str. 34.). Ovi podaci pokazuju da žene u obrazovanju ostvaruju moderne ideale koji zahtijevaju njihovu ambicioznost te im je obrazovanje prioritet koji predstavlja korak bliže ka željenoj karijeri i samoostvarenju. Važno je naglasiti da su, prema istraživanjima, građani koji zastupaju tradicionalnije stavove nižeg

¹ U daljnjem tekstu DZS

stupnja obrazovanja (Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011.: 178. i Tomić-Koludrović 2015.: 71.) što potvrđuje da prema tradicionalnim idealima obrazovanje žena nije imperativ te implicira da što su žene obrazovanije, to je veća mogućnost da imaju modernije stavove.

4.2. Žene i zaposlenost

Dok statistički podaci o obrazovanju pokazuju dominaciju žena barem brojačno, u kategoriji zaposlenja vidljivi su novi problemi koji imaju stare tradicionalne, patrijarhalne korijene. U ukupnom broju zaposlenih posljednjih godina nema većih razlika između broja žena i muškaraca, uglavnom su podjednako zastupljeni. Proučimo li zaposlenost muškaraca i žena prema vrsti djelatnosti evidentno je da je rodna podjela rada uvelike prisutna. Muškarci su zastupljeniji u granama koje zahtijevaju teže fizičke napore poput rudarstva te opskrbe vodom, dok je žena najviše u sektoru obrazovanja, zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (DZS, 2019.: 41.-42.). Uzroci takve podjele iziskuju dodatna istraživanja, no dio njih moguće izvire iz tradicionalnih podjela rada nastalih na patrijarhatu prema kojem su određeni poslovi prirodno predodređeni za određen spol. Ono što je u ovom segmentu najproblematičnije jest visina plaće koja je za žene u skoro svim djelatnostima manja u odnosu na plaće muškaraca, pa je tako primjerice u djelatnostima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi udio plaća žena u plaćama muškaraca 72,3 % (DZS, 2019.: 43.-44.). Stanje stvari je takvo jer žene uglavnom rade na hijerarhijski niže rangiranim poslovima u gotovo svim djelatnostima pa su i plaće direktno manje (Bertek i Dobrotić, 2016: 11.).

Zaposlenost žena uobičajena je još od socijalističkog državnog uređenja kada su se žene masovno zapošljavale, kao i muškarci, na puno radno vrijeme (Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011.: 176). Ženska je zaposlenost, sve u svemu, unijela podosta kontradiktornosti. Dok se s jedne strane sudjelovanjem žena na tržištu rada stvara ravnopravnost spolova jer žene dobivaju jednake mogućnosti za ostvarivanje karijere i financijsku samostalnost kao i muškarci, s druge je strane ta ravnopravnost samo privid. Pojavom modernog ideala zaposlene žene nije nestao tradicionalni ideal supruge, majke i domaćice. Konkretnije, bez obzira što je žena zaposlena od nje se očekuje da u vrijeme izvan posla brine o djeci i kućanstvu. Tang i Tang (2001.) smatraju da ta tradicionalna očekivanja nisu samo društveno uvjetovana, već „bez obzira na uspješnost u poslovnom

svijetu, žene ipak misle da je njihova dužnost predvoditi skrb za obitelj“ (prema: Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011.: 177.)

5.3. Žene i politika

U cjelokupnoj je svjetskoj povijesti poznato mnogo više vladara, kraljeva i političara, nego vladarica, kraljica i političarki. Iako je zastupljenost žena u Hrvatskom saboru još uvijek vrlo niska, trendovi su pozitivni. U aktualnom 9. sazivu Hrvatskoga sabora od ukupno 151 zastupnika, žena je tek 30. Najviše žena je u Hrvatskoj demokratskoj zajednici (11 od ukupno 55), dok su u ostalim strankama tek jedna, dvije, tri ili nijedna zastupnica. U članstvu Vlade Republike Hrvatske su četiri ministrice (od ukupno 21 člana) (2019.). Premda se ovakvi podaci čine poražavajućima valja napomenuti da je to ipak značajan pomak od prvih višestranačkih izbora 1990. godine kada je udio žena u Hrvatskom saboru bio samo 4,6 % (Pejić Bach, 2010.: 175.). Kao pozitivne strane hrvatske politike u kontekstu ženskog pitanja, važno je istaknuti da je Republika Hrvatska ipak imala i trenutno ima ženu na politično važnom položaju. Od 2009. do 2011. godine to je bila Jadranka Kosor kao prva predsjednica Vlade RH, a sada je to aktualna predsjednica države Kolinda Grabar Kitarović. Usprkos tome što je žena malo u hrvatskoj politici ostaje dojam da im građani ipak daju svoje povjerenje i vjeruju u njihove sposobnost.

5.4. Žene i obitelj

Produljenje trajanja obrazovanja kod žena te njihova uključenost u tržište rada usko su povezani s pitanjem obiteljskog života. Već sam u nekoliko navrata spomenula da su se na tom polju dogodile velike promjene, od životne starosti u kojoj se sklapaju brakovi i rađaju djeca, do podjele uloga unutar obitelji. Prema Ustavu Republike Hrvatske brak je „životna zajednica žene i muškarca“ te su pravni odnosi unutar braka kao i izvanbračne zajednice i obitelji uređeni zakonom (2019.: članak 62.). Brak i obitelj zapravo su temeljne jedinice i institucije društva i države. Na temelju primjera povećanja stope razvoda Giddens ustanovljuje da se današnji razlozi sklapanja braka razlikuju od

nekadašnjih. Glavna promjena krije se tome što, zbog sve veće ekonomske neovisnosti žena, brak više nije ekonomska institucija te se vrednuje u smislu „razine osobnog zadovoljstva koje nudi“ (2007.: 180.-181.).

Da se ljudi u Hrvatskoj teže odlučuju za sklapanje braka i rađanje djece, a lakše za razvod pokazuju i statistički podaci. Uzmimo za usporedbu podatke Državnog zavoda za statistiku iz 1950., 1990. i 2017. godine. Prije gotovo sedamdeset godina u Hrvatskoj je bilo sklopljeno oko 38 000 brakova, a razvedeno nešto više 3 100 brakova. Veći pad u broju sklopljenih brakova vidljiv je 1990. kada ih je bilo 10 000 manje u odnosu na prethodno spomenuti period, dok je razvoda bilo 5 466. Podaci iz 2017. godine, najrelevantniji za današnjicu, pokazuju da je te godine bilo 20 310 sklopljenih brakova te istovremeno više od 6 200 razvoda (2019.: 14.). Ovakvi trendovi potvrđuju postavku da je sklopljenih brakova sve manje, a razvoda sve više. Isto tako, danas se u brak ulazi kasnije, konkretnije prosječna starost žena pri sklapanju prvog braka prije tridesetak godina bila je 23 godine, a prije dvije 28,6 (str. 15.). Uzmemo li u obzir da se žene danas dulje školuju te u mladosti teže ostvarenju karijere, takvi podaci pokazuju da brak ostavljaju za vrijeme nakon završetka školovanja i uspostave sigurnog zaposlenja. Slično je i s rađanjem djece. Prosječna starost majke pri porodu u istom se periodu s 24 godine popela na u prosjeku 30 godina (str. 15.). To je također uzrokovano ekonomskom krizom zbog koje mladi općenito odgađaju roditeljstvo kako bi prije toga osigurali stalno radno mjesto i redovita primanja (Tomić-Koludrović, 2015.: 159.).

6. Kombiniranje tradicionalnih i modernih ideala

U hrvatskom je društvu uočljiva isprepletenost tradicionalnih i modernih ženskih vrijednosti. Žene u obrazovanju i zaposlenju održavaju pozitivan trend što dokazuje napredak u njihovoj ravnopravnosti u tim segmentima. Iako se obiteljska situacija u Hrvatskoj mijenja i dalje mnogo toga počiva na tradicionalnoj podjeli uloga. Pred ženama su danas novi izazovi ostvarenja ženskosti, a to je kombiniranje modernih i tradicionalnih ideala, karijere i obiteljskog života. U više se istraživanja pokazalo da su stavovi i praksa često u kontradiktornosti (Bartolac, Kamenov i Petrak 2011.: 186. i Brala, 2017.: 61.).

Odnosno, iako građani, posebno žene, imaju sve modernije stavove o braku i obitelji, praksa i dalje pokazuje da su skloniji tradicionalnim obrascima ponašanja.

Tomić-Koludrović u svom istraživanju pomoću klusterske analize utvrđuje četiri tipa žena u Hrvatskoj s obzirom na tradicionalne i moderne stavove (2015.: 55.-89.), za ovaj rad s pojednostavljenim konceptima nije potpuno primjerena upotreba tih tipova te zato koristim samo one nalaze koji su prikladni za potrebe mojih razmatranja. Uz spomenuto istraživanje koristit ću rezultate još četiriju istraživanja koja su ispitivala stavove građana o rodnoj ravnopravnosti te njihove prakse koje se tiču kombiniranja obiteljskog života i zaposlenja žene. Napominjem da rezultati služe kao potpora postojanju tradicionalnih i modernih stavova i praksi te međusobno nisu usporedivi zbog korištenja različitih metoda, uzoraka, vremenskih perioda. Iz svakog istraživanja uzimam podatke koji su relevantni za kontekst ovog rada.

Zaposlenost žena prema podacima Državnog zavoda za statistiku RH ima tendencije rasta već dulji niz godina što vodi postizanju sve veće ravnopravnosti. Međutim, put žene ka zaposlenju i ostvarenju karijere znatno je izazovniji i zamršeniji nego muškarčev. Kada mlada žena razmišlja o zaposlenju, mora imati na umu može li određeni posao uskladiti s planovima vezanim za brak, obitelj i majčinstvo. Iako je zakonom zabranjeno da poslodavac odbije zaposliti ženu zbog trudnoće ili da je zbog tog stanja na bilo koji način oštećuje i zakida, u praksi se takve situacije još uvijek događaju (Bertek i Dobrotić, 2016.: 19.). Također, već na razgovoru za posao, žene su četiri puta češće ispitivane o planovima za zasnivanje obitelji nego muškarci². Da u Hrvatskoj prevladavaju tradicionalni obiteljski stavovi pokazuju podaci da velik postotak žena daje prednost obiteljskim obavezama ispred poslovnih (Bertek i Dobrotić, 2016: 12. i Tomić-Koludrović 2015.: 196.) te da karijerno napredovanje najčešće žrtvuju ili odgađaju radi majčinstva (Brala, 2017: 56.). No, uzmimo u obzir i prethodno iznesene podatke prema kojima žene sve kasnije ulaze u brak i postaju majke, a sve duže se školuju. Prema tome ipak postoji određen kompromis između modernosti (dulje školovanje i kasnije majčinstvo) i tradicionalnosti (prednost obiteljskih obaveza i odgađanje napretka u karijeri).

² Iako najveći broj ispitanika nije doživjelo takva pitanja, od onih koji jesu nekoliko puta bilo je 11,7 % žena naspram 2,7 % muškaraca (Bertek i Dobrotić, 2016.: 20.)

Najeksplicitniji vid rodne nejednakosti i utjecaj tradicionalnih podjela uloga jest dvostruko opterećenje žene. Iako se žene još uvijek često slikovito prikazuje kao slabiji spol, pred njih se ipak stavljaju veći zahtjevi i očekivanja. Dvostruko opterećenje znači da žene uz svoj plaćeni posao, obavljaju i dio neplaćenog rada koji se tiče brige za djecu i održavanje kućanstva (kuhanje, čišćenje i slično), a često i slikovito naziva „druga smjena“ (Brala, 2017.: 54.). I muškarci i žene sve više dijele mišljenje da bi se poslovi „druge smjene“ trebali ravnopravno preraspodijeliti (Bertek i Dobrotić, 2016.:41.) što pokazuje utjecaj modernog načina života u kojem se očekuje da muškarac preuzima jednaku odgovornost za poslove oko djece i kućanstva. Usprkos tome, u hrvatskim kućanstvima takva podjela poslova još uvijek nije zaživjela te žena obavlja većinu njih, dok muškarac tek povremeno pomaže (Momfroce, Brala 55.). Da bi se lakše prikazao taj raskorak u stavovima i praksi uzmimo primjer iz istraživanja „Žena, majka, radnica“ iz 2016. godine gdje se gotovo jednak postotak žena i muškaraca složio s tvrdnjom da žene i muškarci (47,1 % žena i 46,9 % muškaraca) trebaju ravnopravno dijeliti kućanske poslove (str. 41.). Isti ispitanici dobili su pitanja vezana uz učestalost kuhanja te pranja i glačanja rublja u obitelji. Skoro polovica žena odgovorilo je da kuhaju uvijek samo one, a više od 40 % muškaraca da kuha uvijek samo partnerica. Na pitanje o učestalosti pranja i glačanja rublja „uvijek samo ja“ odgovorilo je 61,4 % žena te „uvijek samo partner/ica“ oko polovine ispitanih muškaraca (str. 42.).

Unatoč želji muškaraca i žena za ravnopravnijom raspodjelom obveza, očekivanja socijalne okoline ih sputavaju te usmjeravaju ka tradicionalnim obrascima ponašanja (Bartolac, Kamenov i Petrak 2011.:186.). Određen pomak prema modernosti u ovom smislu može se uočiti u aspektu zadovoljstva podjelom rada unutar kućanstva. Nezadovoljstvo žena i njihova želja za ravnopravnošću pokazuje promjenu u njihovoj svijesti te time odmak od prihvaćanja ustaljenog patrijarhalnog mišljenja da su kućanski poslovi prirodno predodređeni za žene. Žene su značajno nezadovoljnije preraspodjelom kućanskih poslova, jer budući da su kao i muškarci zaposlene te financijski pridonose obitelji, očekuju od partnera reciprocitet (Bartolac, Kamenov i Petrak 2011: 187.).

Po pitanju politike prema Tomić-Koludrović žene su općenito manje zainteresirane za politiku, a one koje jesu su obrazovanije i modernijih su uvjerenja i stavova (2015.: 258.-259.). Slaba zainteresiranost vjerojatno je uzrokovana time što žene dugo u povijesti nisu imale prava glasa, a kamo li bilo kakvog ozbiljnijeg odlučivanja u

političkom životu. Žene u Hrvatskoj su pravo glasa dobile u sklopu Jugoslavije tek 1945. godine (Pravo glasa za žene, 2007.). Budući da toliko dugo žene nisu imale pristup političkom životu, sam proces podizanja zainteresiranosti i svijesti o važnosti politike kod žena dugoročan je proces. Potrebno je odmaknuti se patrijarhalnog sustava u kojem se važna odlučivanja prepuštaju muškarcima jer u suvremenom društvu žena mora biti ravnopravna na svim poljima. Zbog toga je osim samog povećanja broja saborskih zastupnica te ministrica još važnije potaknuti građanke na sudjelovanje u političkim pitanjima. Moderni idealni prikazuju ženu kao emancipiranu te nije neuobičajeno što su prema nalazima istraživanja za politiku zainteresiranije upravo žene s takvim (modernim) stavovima koje su istovremeno obrazovanije. Kroz obrazovanje se obično potiče svijest o važnosti aktivnog sudjelovanja u politici kroz glasovanje, potpisivanje peticija i slično.

Suvremena ili moderna žena u Hrvatskoj zapravo bi se mogla opisati kao tradicionalno moderna žena. Iako je vidljiv pomak prema modernosti i stavovi građana postaju sve moderniji, praksa pokazuje prakticiranje tradicionalnih obrazaca ponašanja. Žene nastoje ostvariti ideale koji se tiču obrazovanja, zaposlenja, a sve ih se više uključuje i u politiku, no to još uvijek čine s puno većim obzirom na obiteljski život nego muškarci. Žene uspijevaju kombinirati tradicionalne i moderne ideale jer njihovo ispunjenje predstavlja samoostvarenje suvremene žene. One se žele ostvariti i kao obrazovane, zaposlene građanke, ali i kao majke i supruge koje su sposobne voditi kućanstvo. Da bi se postigla željena ravnopravnost i zadovoljstvo u podjeli kućanskih poslova potrebno je da se promjene uloge muškaraca, odnosno da se više potiče muškarce na preuzimanje poslova oko djece i kućanstva, a ne samo na pomaganje. Uz to sam izraz „pomoći“ pokazuje duboku ukorijenjenost rodni uloga prema kojima se briga o djeci, kuhanje, čišćenje i ostali neplaćeni poslovi smatraju primarno ženskima, a od muškarca se očekuje tek pomaganje. Tu se otvaraju nova pitanja i izazovi unapređenja ravnopravnosti žena i muškaraca te bi dodatnim istraživanjem trebalo utvrditi koje su najučinkovitije mjere kojima bi se podigla svijest i razumijevanje građana o nejednakom položaju žena i važnosti njihovog poboljšanja.

7. Zaključak

Žene u Hrvatskoj postaju sve obrazovanije te u najvišim stupnjevima obrazovanja zadnjih godina brojčano prednjače pred muškarcima. Po pitanju zaposlenja, nezaposlenih žena ima još uvijek više nego muškaraca, no među zaposlenima nema velike razlike s obzirom na spol. Najveća je neravnopravnost kod zaposlenja vidljiva u visinama plaće. Žene još uvijek u prosjeku imaju niže plaće u odnosu na muškarce, što je posljedica toga što rade slabije plaćene poslove. S obzirom na majčinstvo, ženama je posao u drugom planu, no ipak je vidljiv pomak prema modernosti u obiteljskom životu gdje su trendovi slični onima u modernom zapadnom svijetu. Broj se sklopljenih brakova smanjuje, a broj razvoda povećava kao i prosjek godina s kojima se ulazi u brak i odlučuje na rađanje djece.

Podjela rada unutar kućanstva i dalje je takva da većinski dio obavljaju žene. Iako i muškarci žele ravnopravniju podjelu uloga, u praksi rijetko preuzimaju tradicionalno ženske poslove te se njihovo sudjelovanje u kućanskim poslovima svodi samo na pomaganje. Budući da su žene uglavnom zaposlene na puno radno vrijeme, nisu zadovoljne raspodjelom poslova u kući jer postaju preopterećene. Samo iskazivanje nezadovoljstva pokazuje da očekuju veću jednakost i da se odmiču od uvriježenih vjerovanja prema kojima su kućanski poslovi isključivo ženski.

Uzevši u obzir sve pokazatelje koje su izneseni, možemo reći je u hrvatskom društvu uočljivo postojanje tradicionalnih i modernih ideala za žene. Tradicionalne vrijednosti i obrasci ponašanja unutar obitelji, kao što je i očekivano, još uvijek vrijede te je vidljiva rodna podjela uloga u kućanstvu. Pomak prema modernosti vidljiv je ponajviše u stavovima prema kojima i žene i muškarci teže rodnoj ravnopravnosti, no i u sve većoj obrazovanosti i zaposlenosti žena te njihovoj postepenoj većoj uključenosti u politiku. Žene tako uspijevaju pronalaziti kompromis između tradicionalnih ideala vezanih za obitelj i modernih ideala vezanih za obrazovanje i karijeru, i njihovom kombinacijom ispuniti osobne zahtjeve samoostvarenja.

8. Popis korištene literature

1. Bartolac, A., Kamenov, Ž., Petrak, O. (2011.) „Rodne razlike u obiteljskim ulogama, zadovoljstvu i doživljaju pravednosti s obzirom na tradicionalnost stava“, *Revija za socijalnu politiku*, sv. 18 (2): 175.-194., <https://hrcak.srce.hr/70994>
2. Bertek, T., Dobrotić, I. (2016.) *Žena, majka, radnica: Usklađivanje obiteljskih obaveza i plaćenog rada u Hrvatskoj*, Zagreb: B.a.B.e. - "Budi aktivna. Budi emancipiran.", <http://zenenatrzisturada.hr/dokumenti/zmr>
3. Brala, D. (2017.) „Žena, majka, šefica: Mehanizmi i strategije žena na rukovodećim pozicijama“, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu: Zagreb
4. Galić, B. (2002.), „Moć i rod“, *Revija za sociologiju*, sv. 33 (3-4), <https://hrcak.srce.hr/25905>
5. Giddens, Anthony (2007.) *Sociologija*, Zagreb: Nakladni zavod Globus
6. Heffer, H. (2007.) „Biološka i društvena kategorija roda u rodnoj teoriji i rodna teorija stereotipa“, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, sv. 33 (1)
7. MAMFORCE, *Majčinstvo i karijera* (2014) Institut za istraživanje i edukaciju 'Zaposlena mama', <http://www.mamforce.hr/majke-zele-razvoj-karijere-uz-vecu-fleksibilnost.aspx>
8. Nimac, D. (2010.) „(Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu“, *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, sv. 65 (1), <https://hrcak.srce.hr/49363>
9. Pejić Bach, M. (2010.), „Ostvarenje potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici u Republici Hrvatskoj“, Zagreb: Krug – hrvatska udruga poslovnih žena
10. „Pravo glasa za žene“ (2007.), Wikipedija: Slobodna enciklopedija, Wikimedia Foundation, Inc. https://hr.wikipedia.org/wiki/Pravo_glasa_za_%C5%BEene (zadnja izmjena 9. kolovoza 2017.)
11. Tomić-Koludrović, I. (2015.) *Pomak prema modernosti - Žene u razdoblju zrele tranzicije*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
12. Ustav Republike Hrvatske, Zakon.hr., NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>
13. Vlada Republike Hrvatske (2019.), Članovi vlade, <https://vlada.gov.hr/clanovi-vlade/66> (posjećeno: 20. kolovoza 2019.)
14. Zakon o ravnopravnosti spolova (2017.), Zakon.hr, NN 82/08, 69/17, <https://www.zakon.hr/z/388/Zakon-o-ravnopravnosti-spolova>

15. „Zastupnici 9. saziva Hrvatskog sabora“, Hrvatski sabor (2019.), <https://www.sabor.hr/hr/zastupnici/statisticki-pokazatelji> (posjećeno: 20. kolovoza 2019.)
16. Žažar, K. (2008.) „Modernost i klasična sociologija: Ambivalentnost klasične sociološke teorije“, *Revija za sociologiju*, sv. 39 (3), <https://hrcak.srce.hr/31618>
17. „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2019.“, Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2019.pdf, (posjećeno: . 1. kolovoza 2019.)